

Aspecte doctrinare privind filosofia dreptului comunitar european

Prof. univ.dr. Ștefan MUNTEANU

Universitatea George Bacovia, Bacău, România

stefan.munteanu@ugb.ro

Abstract: *O abordare din punct de vedere filozofic a Legislatiei Comunității Europene s-a constituit, urmând un lung parcurs, în ultima jumătate a secolului al XX-lea, cu bune rezultate în crearea unor reale strategii despre integrare. De aceea, unele valori, în mod tradițional înțelepte, au fost asumate ca bază pentru Legislația Comunității Europene. Un aspect important în fundamentarea noii practici a științei juridice, bazate pe valorile filozofiei, reiese din faptul că legislația comunitară este diferită atât de legislația juridică generală cât și de cea internațională. Noile direcții ale legislației comunitare au fost adoptate de statele suverane, care au semnat tratatele constitutive ale Comunității. Abordarea filozofică este aceea că prin semnarea tratatelor comunității, acele state suverane acceptă să transfere o parte a suveranității lor naționale către noile create instituții Comunitare. Pe de altă parte transferul de suveranitate nu trebuie înțeles ca o amenințare a integrității naționale, ci ca pe o șansă de integrare în niște structuri mai mari și mai eficiente. Din acest punct de vedere, lucrarea de față inițiază o dezbateră asupra principalelor caracteristici ale legislației comunitare, modul în care conceptele filozofiei politice și juridice contribuie la crearea noilor mecanisme și proceduri ale legislației Europene. Având o imagine clară a acestor aspecte este un lucru de mare importanță pentru succesul accesului României.*

Cuvinte cheie: *drept comunitar; tratate de înființare; Comunitatea Europeană.*

Introducere

În principiu, pentru definirea conceptelor politico-juridice, trebuie satisfăcute atât exigențe logice, cât și năzuințe doctrinare. Dificultățile sunt și mai mari în cazul conceptului de „drept comunitar”, concept care desemnează o realitate diferită, atât de cea a dreptului național, cât și de cea a dreptului internațional. De aceea, pentru clarificarea definiției lapidare, potrivit căreia dreptul comunitar cuprinde ansamblul normelor juridice care reglementează ordinea legală comunitară, trebuie evidențiate unele aspecte legate de apariția și evoluția acestei specii de drept.

În acest sens trebuie observat, pe de o parte, că normele juridice de drept comunitar primar au fost adoptate de către statele suverane semnate, prin modalități clasice, adică prin tratate internaționale. Altfel spus, normele de drept comunitar primar au la bază puterea suverană a statelor care au acceptat să semneze tratate speciale, respectiv tratate institutive de organe comunitare, supranaționale, abilitate să creeze, la rândul lor, norme juridice, respectiv norme de drept comunitar derivat.

Pe de altă parte, aceasta înseamnă că respectivele state suverane, semnând Tratatul institutive, au acceptat să transfere o parte din prerogativele suveranității naționale în contul instituțiilor comunitare create. Transferul de suveranitate nu trebuie înțeles însă ca pericol de dezintegrare națională, ci ca o șansă de integrare în structuri mai largi și mai eficiente. În plus, nu trebuie uitat faptul că prin Tratatul institutive transferul de suveranitate a statelor semnate s-a făcut cu privire la domenii bine determinate, iar în compensare au dobândit dreptul comunitar, ca instrument comun, integrat sistemelor naționale de drept din statele comunitare.

Rezultă că, în sens strict juridic, dreptul comunitar cuprinde legislația institutivă primară și legislația derivată. În ce privește legislația comunitară primară, aceasta cuprinde normele juridice emise din Tratatul institutive (Tratatul CECO, Tratatul CEEA și Tratatul CEE), inclusiv convențiile și protocoalele anexate acestora, precum și tratatele comunitate subsecvente, respectiv documentele de aderare de noi state membre. Iar în legislația comunitară derivată intră actele juridice adoptate de instituțiile comunitate în decursul timpului.

Dar pentru înțelegerea acestor elemente definitorii, caracteristice dreptului comunitar, demersul explicativ trebuie conexas, pentru întemeiere, la perspectiva filosofică, principială, cea care justifică logica doctrinară a întregii construcții europene, întrucât numai apropiindu-ne de raționalitatea teoretică și practică a mecanismelor puse în mișcare vom putea surprinde esența procesului de apropiere între statele europene. Or, în centrul acestei ample întreprinderi este situată o problemă foarte delicată - aceea a concilierii între principiul suveranității naționale a statelor și dezideratul integrării supranaționale. Amplele dezbateri purtate în jurul acestei probleme au condus la conturarea a două concepții opuse, care influențează conținutul și viteza de concretizare a proiectelor comunitare. O trecere în revistă a acestor concepții nu poate fi decât benefică, măcar pentru o mai corectă înțelegere a dificultăților pe care politicienii europeni le au de soluționat.

1. Perspective doctrinare asupra construcției comunitare europene

Pe de o parte, este vorba de doctrina „interguvernamentală”, susținută de politicienii care, preocupați de menținerea suveranității statelor, propun ca în cadrul comunității să existe o cooperare între guvernele naționale, sub cupola unor instituții permanente, fără ca aceste instituții să aibă putere de constrângere asupra statele membre.

Pe de altă parte, este vorba de doctrina „supranațională”, susținută de adepții unei comunități federale suprastatale, cei care insistă pentru soluția transferului de suveranitate de la statele membre către o autoritate internațională superioară, abilitată cu putere de decizie.

Între aceste două orientări doctrinare opuse s-a situat și se situează terenul disputelor teoretice privind paradigmele strategice de înfăptuire a procesului de integrare europeană. S-au conturat astfel, în cea de-a doua jumătate a secolului XX, mai multe proiecții teoretice, dintre care mai importante sunt: *funcționalismul*, *realismul*, *neomedievalismul* și *federalismul*.

1.1. Teoria funcționalistă, bazată pe o logică pragmatică, s-a bucurat de mare audiență în perioada creării Comunității Europene a Cărbunelui și Oțelului. Adepții acestei teorii, fiind sceptici în ce privește capacitatea statelor naționale de a-și soluționa marile probleme interne și externe, au susținut necesitatea realizării unității europene prin valorificarea jocului interdependențelor, pe un traseu ascendent de la acțiuni economice concrete către o federație politică.

Ideile funcționaliste ale lui David Mitrany au fost dezvoltate în formule noi de către Ernst B. Haas, Leon Lindberg, Philippe C. Schmitter și Joseph Nye.

1.2. Contrară idealismului politic, teoria realistă, inspirată de concepția lui Thomas Hobbes privind starea naturală a rivalității dintre oameni, susține că statul trebuie să rămână subiectul principal al scenei internaționale. Considerând că suveranitatea este indivizibilă, realiștii au pledat în sprijinul ideii potrivit căreia statul să-și păstreze autoritatea deplină, măcar la cele mai înalte niveluri de decizie politică. În ce privește instituțiile comunitare, acestea sunt acceptate doar în măsura în care joacă rolul de instrumente menite să întărească puterea statelor membre, astfel că integrarea europeană nu poate să reprezinte, sub aspect esențial, decât expresia raporturilor și a schimburilor interguvernamentale. Tot în seama guvernelor, ca o modalitate prin care acestea să-și crească marja de manevră, este plasată, de către realiști, și activitatea instituțiilor comunitare.

Dintre susținătorii teoriei realiste, mai importanți sunt Stanley Hoffmann, Robert Keohane, Kenneth Waltz și Andrew Moravcsik.

1.3. Teoria neomedievalistă, denumită astfel sub impresia comparației dintre situația socială medievală, caracterizată prin fărâmițare politico-statală, și scena operei de integrare europeană, unde acționează o rețea de actori, susține că Uniunea Europeană înseamnă un nou tip de guvernare, greu de definit, cu pârgii situate la niveluri diferite, insuficient clarificate juridic. Specificul teoriei neomedievaliste,

reprezentată de Philippe Schmitter, vine de la faptul că recunoaște prezența în scena politică, alături de statele membre și de instituțiile comunitare, o serie de alți actori, precum organizațiile nonguvernamentale, grupurile etnice și culturale, euroregiunile, etc.

1.4. Ca reacție la opiniile naționaliste radicale, s-a impus *teoria federalismului european*. Convinși de slăbiciunile statelor-națiune, state făcute responsabile pentru cele două războaie mondiale, adepții federalismului au pledat pentru un stat federal, văzut ca o construcție politică europeană bazată pe o structură instituțională puternică, care să aibă în centru Parlamentul European.

Ca principali reprezentanți ai teoriei federaliste pot fi amintiți: Denis de Rougemont, Henri Brugmans, Altiero Spinelli, Dusan Sidjanski și Joschka Fischer. Ideile acestor politicieni se bucură de mare audiență, fapt ce l-a îndreptățit pe cercetătorul clujean Adrian Liviu Ivan să susțină că „*federalismul european contemporan câștigă din ce în ce mai mulți susținători, statul federal european fiind puternic sprijinit atât în mediile politice naționale, cât și în cele comunitare*” [1].

Cert este faptul că întreaga construcție europeană, realizată până în prezent, este rezultatul confruntării dintre forțele politice grupate în jurul acestor doctrine și teorii. Prin urmare, fiecare dintre aceste teorii, pe măsura aderenței sale, și-a adus o influență specifică asupra sistemului de drept comunitar, ceea ce înseamnă, indubitabil, că principiile dreptului comunitar trebuie explicate pornindu-se tocmai de la această bază politico-filosofică. Aceasta este ipoteza a cărei justețe va fi probată mai departe în prezenta lucrare.

2. Principiile dreptului comunitar european

Întrucât propune elemente de noutate juridică, dreptul comunitar se situează încă într-o etapă de consolidare, motiv pentru care este raportat în permanență la principiile generale ale dreptului. Este vorba, cu precădere, de principiile dreptului natural, înrădăcinate prin tradiție în mentalitatea juridică europeană. Pe această bază, în funcție de obiectivele comunitare majore, sunt precizate competențele instituțiilor europene, precum și raporturile juridice dintre aceste instituții și organismele statelor membre.

În ce privește activitatea de stabilire a competențelor Comunităților Europene, precum și de repartizare a acestor competențe între Comunități și statele membre, aceasta este guvernată de următoarele trei principii: *principiul specializării, principiul subsidiarității, și principiul proporționalității*.

Acțiunea acestor principii, asemenea axelor unui mecanism, asigură consistență și coerență întregului proces de construcție europeană.

2.1. Principiul specializării. Comunitățile Europene, fiind gândite, încă din faza inițială, ca organizații menite să îndeplinească obiective clar determinate, au fost instituite, prin tratate speciale, cu respectarea exigențelor principiului specializării. Acest fapt aduce după sine serioase consecințe juridice: „*consecințele acestor reglementări rezidă, pe de o parte, în faptul că statele pot să ceară anularea acelor acte comunitare care au fost adoptate prin depășirea competențelor atribuite Comunităților de către tratate, iar pe de altă parte, în faptul că statele nu pot să-și depășească propria competență rezultată în urma ratificării sau aderării la aceste tratate, eventualele acțiuni ale lor în acest sens putând fi sancționate*” [2].

2.2. Principiul subsidiarității. Conceptul de subsidiaritate are o istorie îndelungată, putând fi întâlnit la mari gânditori, precum Aristotel, Toma d'Aquino ori John Locke. În plus, semnificația acestui concept este legată și de doctrina religioasă privind relațiile între colectivități. Ideea pe care o sugerează, pe această filieră, este aceea că marile colectivități nu trebuie să intervină în treburile colectivităților mai mici decât în manieră subsidiară, în probleme ce pot fi mai bine soluționate doar la nivel superior. Altfel spus, „centrul” nu trebuie să intervină decât pentru a ajuta eșaloanele inferioare și, numai atunci, când eficiența intervenției este superioară celei a colectivităților de bază. În epoca modernă, principiul subsidiarității a fost transferat de la nivelul individului, a cărui autonomie și protejare, față de orice intervenție nejustificată a statului, presupune că acesta

este subsidiar față de persoană, la nivelul colectivităților umane, astfel încât criteriul obiectiv al realizării sarcinilor să fie determinant. Potrivit concepției liberale, subsidiaritatea este un principiu de filosofie politică, în baza căruia intervenția autorității publice, în raport de sfera privată, este admisă numai acolo unde autonomia individuală sau cea a altor grupuri sociale se dovedește a fi insuficientă pentru realizarea anumitor obiective. Pe de altă parte, principiul subsidiarității marchează limitele intervenției puterii statelor într-o colectivitate politică descentralizată.

În ultimă instanță, principiul subsidiarității, având o natură politică, urmărește ca deciziile să fie luate la nivelul colectivității celei mai de jos, atunci când aceasta își poate realiza sarcina, intervenția colectivității putând avea loc numai atunci când acțiunea ei are ca rezultat realizarea în mai bune condiții a sarcinii respective.

Principiul subsidiarității se dovedește foarte operațional și în procesul complicat de unificare europeană. Implicațiile pozitive ale acestui principiu au fost evidențiate, mai întâi, într-un raport al Comisiei Europene din 26 iunie 1975, în care se spune că „*Uniunea Europeană nu trebuie să conducă la realizarea unui superstat centralizat. În consecință și în conformitate cu principiul subsidiarității, nu vor fi atribuite Uniunii decât sarcinile pe care statele membre nu le vor putea îndeplini în mod eficace*” [3]. Ulterior, acest principiu a fost menționat și în tratatele comunitare, începând cu Actul Unic European (1986), până la adevărata consacrare a principiului în Tratatul de la Maastricht (1992). În formula consacrată, păstrată și în Tratatul de la Amsterdam (1997), principiul subsidiarității este enunțat astfel: „*Comunitatea acționează în limitele competențelor care i-au fost conferite și ale obiectivelor care i-au fost atribuite prin prezentul tratat. În domeniile care nu țin de competența sa exclusivă, Comunitatea nu intervine, conform principiului subsidiarității, decât dacă și în măsura în care obiectivele activității proiectate nu pot fi realizate de statele membre într-o manieră satisfăcătoare, însă pot fi realizate mai bine la nivel comunitar, datorită dimensiunilor sau efectelor acțiunii proiectate*” [4].

În cadrul Uniunii Europene principiul subsidiarității este perceput ca un instrument de realizare a descentralizării puterii politice. Aplicarea principiului subsidiarității necesită să se țină seama de dublul caracter al acestuia: *politic și juridic*. Crearea Comunităților Europene, a Uniunii Europene, a necesitat voința politică a statelor membre, care și-au propus anumite obiective de atins. În acest scop, tot prin voința lor politică, statele au acordat competențe Comunităților, care, în anumite domenii, intră în concurență cu cele naționale. În asemenea situații, principiul subsidiarității capătă un caracter juridic, funcția lui fiind aceea de a delimita, între Comunități și statele membre, exercițiul competențelor respective. El urmărește, în ultimă instanță, evitarea conflictelor de competență.

Statele membre, pe de o parte, au cedat anumite prerogative ale suveranității naționale către instituțiile comunitare, dar, pe de altă parte, păstrează mecanismele guvernamentale pentru aplicarea legilor naționale. De aceea, trebuie făcută o separație clară între puterea națională și cea supranațională. Pe bază acestei separații, democrația autentică presupune ca statele să beneficieze de o cât mai mare putere, în sectoarele în care nici Comunitatea Europeană și nici statele membre nu au o competență exclusivă. Aceasta înseamnă să fie acceptat și respectat, cu consecvență, principiul subsidiarității. Cu alte cuvinte, spune cercetătorul Viorel Marcu, „*competența națională constituie regula, iar competența comunitară excepția*” [2]. Și totuși, observă Octavian Manolache, „*principiul subsidiarității a fost și este în continuare un principiu supus controverselor, fapt care a determinat formularea unor precizări din partea organismelor comunitare*” [5].

2.3. Principiul proporționalității. Pentru atingerea obiectivelor prevăzute în Tratatul institutiv, Comunitățile Europene au fost abilitate cu capacități de acțiune corespunzătoare, potrivit principiului proporționalității. Conform acestui principiu, „*instituțiile comunitare vor trebui să acționeze în așa fel încât să nu depășească, în exercitarea competențelor, ceea ce este necesar pentru realizarea obiectivelor comunitare. Atunci când instituția poate să aleagă între mai multe variante de rezolvare a atribuțiilor sale, în baza acestui principiu, va trebui să o aleagă pe cea mai puțin constrângătoare pentru cel care urmează să o execute, iar în cazurile în care se impun unele sarcini, acestea să nu fie disproporționate în raport cu scopurile vizate*” [2].

Aceasta înseamnă că principiul proporționalității, cu rădăcini în doctrina neo-liberală, definește însăși natura Comunităților Europene. De aceea, Curtea de Justiție, încă din 1956, i-a consacrat un loc central în activitatea de sancționare administrativă și penală, precum și reglementarea problemelor privind protecția consumatorilor și circulația persoanelor. Aplicarea acestui principiu, în cazul încălcării normelor dreptului comunitar, se face atât cu referire la măsurile comunitare, cât și în ce privește măsurile naționale ale statelor membre.

Tratatul de la Amsterdam, care modifică unele prevederi ale Tratatului de la Maastricht, conține în anexă un protocol, prin care se cere fiecărei instituții comunitare să vegheze în permanență la corecta respectare a principiilor subsidiarității și proporționalității. Protocolul reafirmă ideea că, în activitatea lor, Comunitățile Europene trebuie să lase autorităților naționale o marjă largă de decizie, cu condiția respectării cerințelor Tratatelor institutive. Problema este ca, toate aceste construcții formale, să se transforme în convingeri și în instrumente practice.

3. Caracteristicile dreptului comunitar european

Prin natura sa originală, ca ansamblu de reguli juridice ce guvernează organizarea și funcționarea instituțiilor comunitare, dreptul comunitar este, în fapt, dreptul propriu al fiecăruia dintre statele membre. Altfel spus, dreptul comunitar are o forță specifică de a se impune ca drept comun, propriu tuturor statelor membre. Caracteristicile care-i asigură penetrarea, în ordinea juridică internă a fiecărui stat membru sunt: *aplicabilitate imediată, aplicabilitate directă și aplicabilitate prioritară.*

Prezența acestor caracteristici evidențiază un fapt esențial, acela că dreptul comunitar nu este conceput nici ca o colecție de acorduri internaționale, nici ca un apendice al sistemelor juridice naționale. Altfel spus, între dreptul comunitar și dreptul național există o relație specială de separație, pe de o parte, și de întrepătrundere dialectică, pe de altă parte.

3.1. Aplicabilitatea imediată. Spre deosebire de normele de drept internațional, considerate norme de drept extern, normele de drept comunitar dobândesc automat, încă de la adoptare, statutul de „legislație pozitivă” în sistemul juridic intern al statelor membre. Explicația este una de natură doctrinară, în sensul că, în timp ce raportul dintre dreptul intern și dreptul internațional primește o interpretare dualistă, raportul dintre dreptul intern și dreptul comunitar primește o interpretare monistă.

Concepția dualistă susține că, între dreptul intern și dreptul internațional, există o relație de independență, astfel că cele două sisteme de drept funcționează în paralel. Din această perspectivă se consideră că tratatele internaționale, chiar și cele perfect ratificate, produc efecte doar în ordinea juridică internațională. Altfel spus, dreptul internațional „*nu reglementează și condițiile, în care normele cuprinse în tratate, să fie integrate în ordinea juridică a statelor, pentru a fi aplicate de organele și jurisdicția acestora. Această chestiune este lăsată la latitudinea fiecărui stat, care o reglementează, în mod suveran, în funcție de concepția pe care o adoptă asupra relațiilor dintre dreptul internațional și cel intern*” [6]. Iar, pentru ca prevederile tratatelor internaționale să aibă aplicabilitate în dreptul unui stat semnatar, ele trebuie să fie naționalizate, adică acele prevederi să fie cuprinse într-o normă juridică internă a statului respectiv. În felul acesta, „*norma internațională suferă o transformare a naturii sale și va fi aplicată în noua sa calitate de reglementare de drept intern și nu de drept internațional*” [6].

Cu totul alta este perspectiva doctrinară în înțelegerea raporturilor dintre dreptul intern și dreptul comunitar. Locul concepției dualiste, este luat de teoria monistă, postulată chiar de filosofia dreptului comunitar, teorie potrivit căreia cele două sisteme de drept slujesc o finalitate comună, întrucât, indubitabil, numai finalitatea comună justifică, teoretic și practic, întreaga construcție europeană. Ideea este că, miza unei asemenea construcții explică orice dezbateri. Și, în această înțelegere, prevederile tratatelor comunitare sunt integrate total în ordinea juridică internă, păstrându-și totuși calitatea lor inițială, de reglementări comunitare. Consecințele acestei abordări sunt următoarele:

- *dreptul comunitar este integrat de la sine în sistemul juridic al statelor membre, fără o naționalizare suplimentară printr-un alt act normativ;*

- *deși sunt integrate în ordinea juridică internă a statelor membre, normele comunitare își păstrează natura lor distinctă.* Procedura prin care dreptul comunitar devine aplicabil într-un stat, în virtutea unui act al Parlamentului, nu înseamnă că el emană de la Parlament;

- *obligația judecătorilor naționali este de a aplica normele dreptului comunitar, în aceeași manieră în care aplică normele dreptului intern;*

3.2. Aplicabilitatea directă. Dreptul comunitar, pe lângă însușirea de a se integra imediat în ordinea internă a statelor membre, are și capacitatea generală de a completa în mod direct statutul juridic al persoanelor particulare.

Și această caracteristică a dreptului comunitar iese în evidență, prin raportare la situația dreptului internațional. Ideea este că, inițial, în concepția dominantă a dreptului internațional, se considera că tratatele internaționale pot crea direct drepturi și obligații, doar în sarcina statelor, ca subiecte clasice de drept internațional, nu și în sarcina persoanelor particulare. Abia ulterior, ca excepție, doctrina a acceptat și posibilitatea ca statele contractante ale unui tratat, să adopte clauze speciale în acest sens, care să fie direct aplicabile la tribunalele naționale.

Chemată să se pronunțe în această materie, Curtea de Justiție a Comunității Europene, ținând seama de clauzele Tratatelor institutive și de obiectivele Comunității Europene, a concluzionat, în spiritul documentelor europene, că resortisanții statelor membre pot beneficia de reglementările dreptului comunitar, adică pot deveni titulari de drepturi individuale, chiar dacă nu sunt expres destinați în acest sens. Soluția consacră ideea că, funcționarea mecanismelor comunitare afectează atât statele membre, cât și pe cetățenii acestor state, cetățeni care, teoretic cel puțin, sunt implicați direct în procedeele de luare a deciziilor comunitare. Procedând în acest fel, Curtea de Justiție a Comunității Europene a transformat o excepție de drept internațional, într-un principiu fundamental de drept comunitar. La nivelul doctrinei comunitare, aplicabilitatea directă înseamnă „dreptul oricărei persoane, de a cere judecătorului național să-i aplice tratatele, regulamentele, directivele sau deciziile comunitare. Și este obligația judecătorului de a face aplicarea acestor texte, oricare ar fi legislația țării din care provine”.

Trebuie reținut însă faptul că, nu toate normele juridice comunitare au aceeași aplicabilitate directă. În funcție de categoria căreia aparțin, unele dispoziții comunitare au o aplicabilitate directă completă, altele au o aplicabilitate limitată, iar unele nu au nici un efect direct, întrucât, prin conținutul lor, nu pot fi aplicate altor destinatari decât celor expres specificați.

3.3. Aplicabilitatea prioritară. Fiind aplicabil, imediat și direct, dreptul comunitar se bucură și de caracteristica aplicabilității prioritare. Referindu-se la această problemă, Cornelia Lefter notează: „*prioritatea sau superioritatea dreptului comunitar semnifică faptul că acesta este, din momentul adoptării sale, imediat și direct aplicabil în ordinele juridice interne a statelor membre și nu poate fi înlăturată aplicarea sa prin norme naționale chiar posteroare*” [7]. Altfel spus, din faptul că dreptul comunitar se caracterizează prin aplicabilitate directă, rezultă următoarea situație problematică: ce se întâmplă dacă o normă comunitară intră în conflict cu o normă din dreptul național?

Singura soluție, în cazul unui asemenea conflict, este să se acorde prioritate uneia dintre cele două categorii de norme. Întrucât Tratatul institutiv nu conține referiri exprese privind această situație, problema a rămas în sarcina doctrinei juridice comunitare, care s-a dezvoltat în jurul cazurilor practice reclamate la Curtea de Justiție a Comunităților Europene.

Chemată să se pronunțe în asemenea cazuri, Curtea de Justiție a Comunităților Europene a pledat pentru prioritatea dreptului comunitar, adoptând teza „comunitară”, conform căreia, raportul dintre dreptul național și dreptul comunitar se soluționează potrivit reglementărilor din dreptul comunitar. În sprijinul acestei teze, teoreticienii au formulat mai multe argumente logico-filosofice.

În primul rând, teza „comunitară” s-a impus ca o condiție esențială, pentru însăși existența dreptului comunitar, ba chiar pentru existența unei integrări europene, întrucât nu poate fi vorba de integrare europeană fără un sistem de drept comunitar, după cum nu poate fi vorba de existența dreptului comunitar dacă nu poate fi aplicat uniform, în toate statele membre, întrucât i se opun sistemele dreptului național din aceste state. Aceasta înseamnă că principiul priorității dreptului comunitar, nu este chemat să producă o ierarhie artificială, între autoritatea națională și cea comunitară, care ar contrazice baza procesului de integrare, ci este adoptat și asumat pentru a garanta existența și raționalitatea întregii construcții europene.

În al doilea rând, teza „comunitară” a rezultat din originalitatea dreptului comunitar, din natura specifică a tratatelor comunitare, și nu izvorăște din eventualele concesiuni ale statelor membre. De aceea, ordinea juridică comunitară este prioritară, în integralitatea sa, contra oricărei norme juridice naționale din statele membre. Mai mult, prioritatea dreptului comunitar poate fi invocată, nu numai în fața Curții de Justiție a Comunităților Europene, ci și în fața jurisdicțiilor naționale. Drept consecință, la întrebarea privind relația dintre ordinea juridică națională și cea comunitară, răspunsul pare a fi următorul: *„din punctul de vedere al Curții de Justiție, libertatea tradițională a statului, de a decide pentru el însuși, cum să-și îndeplinească obligațiile rezultate din semnarea Tratatelor comunitare, a fost abolită de către ordinea juridică comunitară”* [7].

Concluzii

În concluzie, natura juridică a Uniunii Europene are la bază multiple elemente logico-filosofice, care susțin obiective și deziderate specifice acestei construcții comunitare. Este adevărat că cele trei Comunități, care dau conținutul Uniunii Europene, au fost fondate prin tratate internaționale. Aceasta înseamnă că și Comunitățile Europene, asemenea oricărei organizații internaționale, își au originea în voința suverană a statelor, voință exprimată în conformitate cu prevederile dreptului internațional public.

Pe baza acestui adevăr, corelat cu trăsăturile supranaționale ale instituțiilor comunitare, doctrina juridică tradițională a pus în dezbatere statutul Uniunii Europene, pornind de la distincția care se face între federație, structură fondată pe o constituție, și confederație, structură care se întemeiază pe un tratat internațional.

Realitatea dovedește însă că, în explicarea statutului Uniunii Europene, nu mai este suficient să se opereze doar cu distincția amintită. Aceasta deoarece, deși Tratatul comunitar sunt rezultatul unor acorduri interstatale, în cazul lor nu se mai aplică prevederile dreptului internațional. Locul dreptului internațional a fost luat, în această materie, de dreptul comunitar. Referindu-se la această nouă situație, Jean-Paul Jacque notează: *„comunitatea este astăzi un ansamblu specific, fondat pe o repartitie de competențe suverane, între ea însăși și statele sale membre, competențele comunitare fiind exercitate în comun, în cadrul sistemului instituțional comunitar. Acesta este sensul în care putem vorbi de integrare. Rezultă că, Tratatul nu mai poate fi analizat prin intermediul dreptului internațional, ci se apropie de o constituție”* [8].

Creșterea credibilității tezei comunitare presupune, dincolo de schimbările economico-pragmatice, și o schimbare de mentalitate, de atitudine și de comportament, împotriva tuturor prejudecăților. În acest sens, Andrei Marga scria: *„dacă prin paradigmă înțelegem ceea ce împărtășesc membrii unei comunități, constelația de convingeri, valori, metode, înăuntrul căreia ei formulează întrebări și elaborează răspunsuri, atunci avem motive să spunem că, fie și în grade diferite, trăim în Europa cursul unei schimbări de paradigmă. Problemele noastre de viață și interogațiile culturale trec, pe nesimțite, din paradigma națională, care a avut o rută lungă în cultura europeană, în paradigma europeană”* [9]. De aici rezultă, indubitabil, că la această schimbare de paradigmă, un rol esențial trebuie să îl îndeplinească și filosofia.

Referințe

- [1] A.L. Ivan, Perspective teoretice ale construcției europene, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2003, p. 50;
- [2] V. Marcu, Drept instituțional comunitar, Ediția a II-a, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 151, p. 152, p. 154;
- [3] Jinga A. Popescu, Dicționar de termeni comunitari, Editura Lumina Lex, București, 2000, p. 164;
- [4] Tratatul instituirea Comunității Europene, art. 5, în Documente de bază ale Comunității și Uniunii Europene, Ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2002, p. 20;
- [5] O. Manolache, Drept comunitar, Ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2001, p. 68;
- [6] P. Filipescu, A. Fuerea, Drept instituțional comunitar european, Ediția a V-a, Editura Actami, București, 2000, p. 53;
- [7] C. Lefter, Drept comunitar instituțional, Editura Economică, București, 2001, p. 62, p. 64;
- [8] J.-P. Jacqué, Droit institutionnel communautaire, 1998, după A. Popescu, I. Jinga, Organizații europene și euroatlantice, Editura Lumina Lex, București, 2001, p. 88;
- [9] Marga A., Filosofia unificării europene, Ediția a 2-a, Editura Apostrof, Cluj-Napoca, 1997;